

Richard III,
Toneelgroep
Amsterdam /
Serge Ligtenberg

ander vals honingzoet) vertelt het verhaal en maakt de langzame verschuiving van de gevoelens duidelijk. Eén beweging - Lady Anne die schuin wegzakt en Richard die zich begerig over haar buigt - markeert het scharniermoment van deze scène. Het is volledig puur uitgevoerd door Lineke Rijxman, bekend als hedendaags kwetsbare actrice, zich hier ontlopend tot een tragédienne in een traditie die men in Nederland dood waande. Daarnaast de virtuoos Pierre Bokma, als Richard.

Of nog, de scène waarin Richard aan zijn aartsvijandin ex-koningin Elizabeth, van wie hij twee zonen heeft laten vermoorden, vraagt om de hand van de prinses, haar dochter. Marjon Brandsma krijgt hier een scala van gevoelens te vertolken die gaan van haat, vervloeking, verontwaardiging tot machteloze instemming. Ook zij blijft bij dit alles roerloos zitten. Alleen haar stem beeldhouwt de tijd tot een periode vol spanning. Tegenover haar roerloosheid is er de beweeglijkheid van Richard. Deze gaat eerst ver van de koningin zitten, en naar gelang zijn argumenten enige impact hebben, schuift hij dichterbij, tot hij als teken van triomf uiteindelijk zijn hoofd in haar (schoon)moederlijke schoot legt.

Lineke Rijxman en Pierre Bokma, Marjon Brandsma en Pierre Bokma: twee schitterend vertolkte duetten. In de opera zou er na deze scènes wild applaus volgen.

Of nog. De scène waarin de hertog van

Buckingham, in naam van het volk van Londen, Richard tracht te overhalen de koningskroon te accepteren, terwijl deze, devoot omringd door twee priesters, beweert het bidden en het mediteren te prefereren boven de zaken van de staat. Hajo Bruins als Buckingham heeft een klare, soepele stem die de tekst in een grote, koele duidelijkheid neerzet. Met deze sobere middelen bouwt hij rustig een overredingsmonoloog op, die in zijn simpele eenvoud de perfecte tegenhanger is van de gespeelde onderdanige kruiperigheid van Richard. De monoloog van Hajo Bruins wordt gevat in dezelfde strakheid die de hele vertoning schraagt. Geen geraas, getier, geen geklauw van handen en armen: een duidelijke zeggings en twee of drie gebaren, afgemeten, op de dramatische knooppunten van de tekst. Intens juist. En tegenover hem, de fascinerende Pierre Bokma als Richard.

Kokende straal

Pierre Bokma spant de kroon, natuurlijk, maar dat komt omdat Shakespeare hem in dit stuk de meeste kansen heeft gegeven. Bokma heeft de moeilijke taak om in het abstracte decor van Paul Gallis een intieme band met het publiek te scheppen, want de perverse Shakespeare maakt van het publiek de machteloze vertrouwenspersoon van een doortrapt mens. Maar moeiteloos overwint Bokma deze hindernis. Hij tekent een Richard die als verdedigingswapen de vranke tong en de gekwetste eer gebruikt. In de

moelijkste situaties gaat hij recht op zijn tegenstander af en met een hoge stem verklaart hij zich onrecht aangedaan. Of hij gaat kruiperig bij de andere edellieden staan, zo klein, nietig en mismaakt dat niemand het gevaar zien kan.

Hij buit in de vertoning maximaal de greppel uit, die in het midden van de scène door de praktikabels loopt: met zijn manke poot is dat voor Richard steeds een staaltje van een lenige soepelheid die je bij een gehandicapte niet verwacht. Deze ene beweging, een stap die een manke sprong is, blijft als sterkste fysieke herinnering bij de toeschouwer verontrustend natrillen. Richard, 'misvormd, onklaar, mank, ontoonbaar', zoals hij zichzelf beschrijft, is het geboren slachtoffer, het schaap van de rekening. Deze onderdanigheid draait om in cynisch misprijzen, zodra Bokma, alleen achtergebleven, zich tot de zaal went. Wij zien hem dan genieten van zijn streken, en deze vitaliteit kweekt een dubbelzinnige medeplichtigheid met de zaal.

De hele rol bouwt Bokma op met een vrij beperkt stemvolume. Een kleine, welbespraakte schurk. Maar één keer laat hij zijn masker vallen en toont hij de innerlijke drift die hem voortjaagt en de anderen de stuipen op het lijf jaagt. Als hij de naïeve Lord Hastings van verraad beschuldigt, schettert zijn stem, met een onvermoede kracht. Nu is ze een straal kokend staal, die op haar weg niets of niemand ontziet. De deuren van zijn machtswellust staan even wijddopen, en